

REFORMATION OG RENÆSSANCE i Danmark

År 1536 - 1660

5. - 6. klasse

Middelalderen

år 1000 - 1536

Renæssance

år 1536 - 1660
(EU: år 500 - 1600)

Enevælde

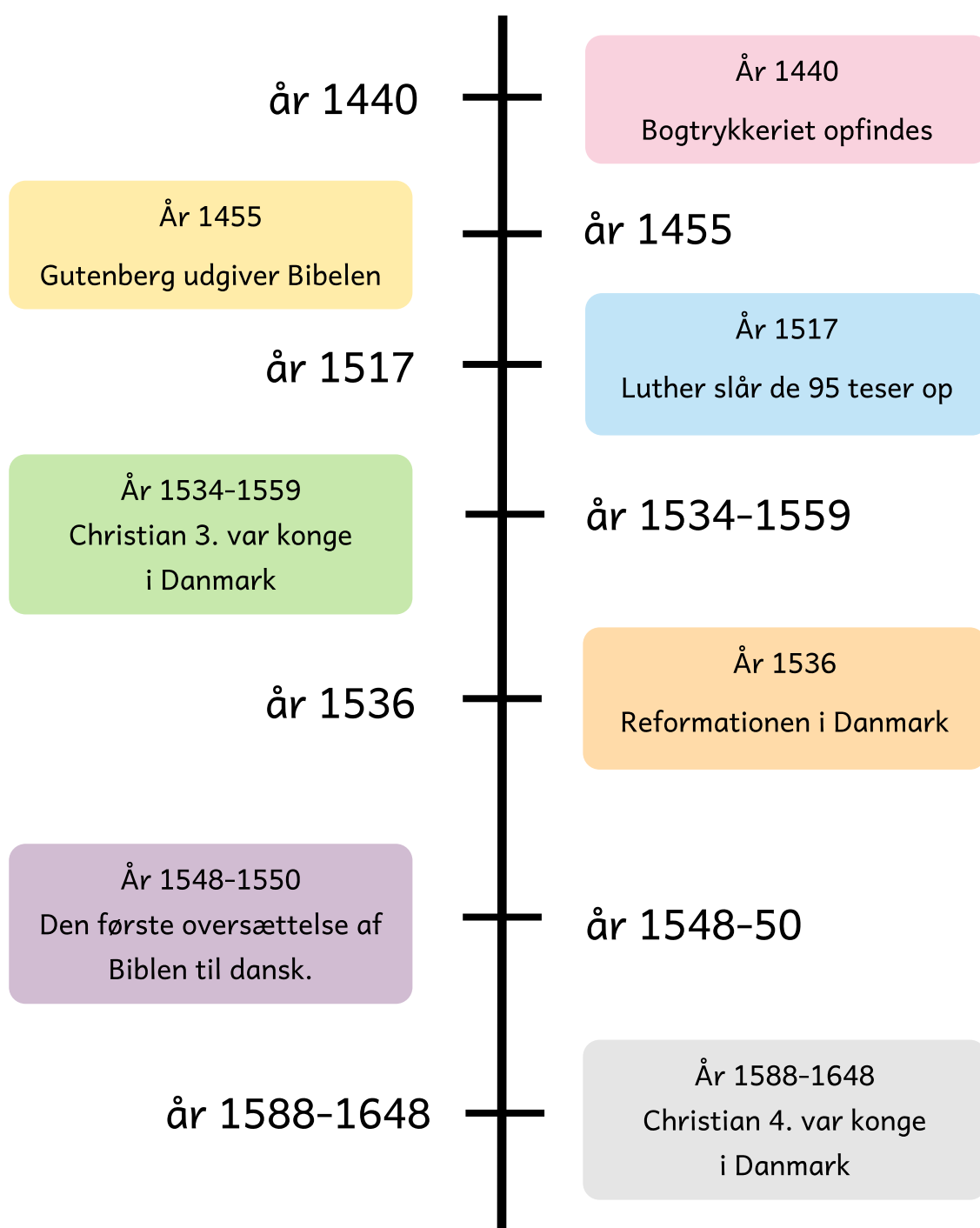
år 1660 - 1849

TIDSLINJE

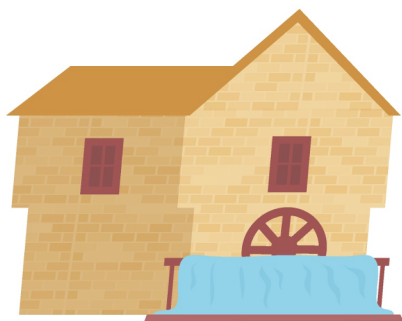
Renæssancen er en periode i europæisk historie, som varede fra år 500 - 1600. I Danmark kalder vi årene fra 1536 - 1660 for renæssance. Renæssancen startede i Sydeuropa, i området omkring Italien.

Renæssance betyder "genfødsel". I renæssancen var man nemlig meget optaget af forhistorien, oldtiden og antikken.

HVAD, HVOR, HVORNÅR?

Det kan være en smule forvirrende, at renæssancen i Danmark er på et andet tidspunkt end renæssancen i Sydeuropa. Det er sådan med historien og de tidsperioder, vi inddeler den i, at det ikke foregår på samme tidspunkt alle steder.

I Sydeuropa udviklede de sig hurtigere mod middelalder, mens vi stadig havde vikingetid. Mange af renæssancens centrale emner og tanker startede og udviklede sig i Sydeuropa. Så det var først da de nye tanker og ideer kom til Danmark, at vores samfund udviklede sig fra middelalder til renæssance.

Renæssance er ikke noget vi selv har fundet på i Danmark. Det har bevæget sig op gennem Europa via de store byer.

Tidsperiode - quiz

Hvilken tidsperiode havde vi i Danmark fra år 800-1050?

☐

Vikingetid

☐

Stenalder

☐

Middelalder

Hvad kalder vi perioden før jernalderen, men efter stenalderen, i Danmark?

☐

Middelalder

☐

Kongealder

☐

Bronzealder

I hvilket tidsinterval havde vi renæssance i Danmark?

☐

1536 - 1660

☐

800 - 1050

☐

1500 - 1800

EUROPÆISK RENÆSSANCE

I renæssancen ønskede man et opgør med middelalderens tanker. Man siger, at i renæssancen opstod den moderne måde at tænke på. I stedet for at tænke ens og traditionsrigt - som kirken ville have det, begyndte man at tænke selv og mere kritisk.

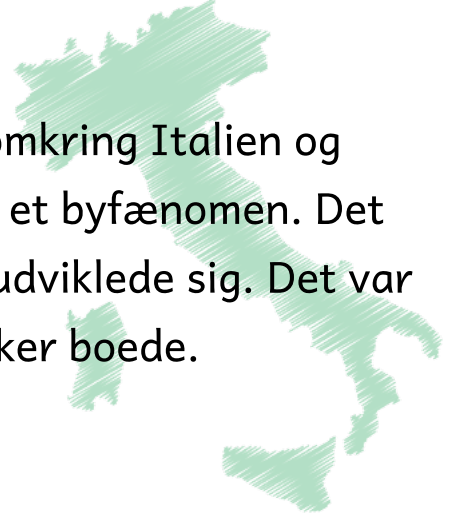
Hvad ved du om middelalderen? Nævn min. 3 ting.

Man har fundet på navnet "den mørke middelalder", som beskrivelse for middelalder-perioden. Man mente, at middelalderen var en tid uden så mange opfindelser og nye kloge tanker og ideer. Det var, fordi man sammenlignede med antikkens kloge folk i Grækenland. I dag siger mange historikere, at det ikke er rigtigt, at middelalderen var mørk.

EUROPÆISK RENÆSSANCE

Renæssancen opstod i Sydeuropa i området omkring Italien og spredte sig derefter nordpå. Renæssance var et byfænomen. Det var i de store byer, at renæssance-tankerne udviklede sig. Det var nemlig i byerne, at de lærde og kloge mennesker boede.

Hvilke byer tror du har været centrale i renæssancen?

Renæssancen var en periode, hvor man søgte viden. Man længtes efter viden. Derfor søgte man også tilbage til oldtiden og antikken og begyndte at interessere sig for de gamle skrifter og kilder igen.

Renæssancen er kendt for sin interesse for kunst, bygestil og litteratur. Man var også interesseret i mennesket, undersøgelser af verden, samt hvordan man burde leve.

VIDENSKAB

I renæssancen skete også mange nye opdagelser og undersøgelser inden for videnskaben.

Tycho Brahe var en dansk videnskabsmand og astronom. En astronom er en, som undersøger universet. Tycho Brahe opdagede i 1572 en ny stjerne. Man troede dengang, at universet ikke kunne forandre sig. Så da Tycho Brahe opdagede en ny stjerne, var det en stor opdagelse.

Tycho Brahe boede på slottet Uranienborg, på øen Hven. Senere byggede han også et underjordisk observatorium, Stjerneborg.

En anden kendt videnskabsmand er Nicolus Kopernikus. Han var en polsk astronom og læge. Han levede fra 1473 - 1543.

Han er kendt for at opdage, at jorden drejer rundt om solen, og ikke omvendt. Man mente,

at jorden var universets centrum.

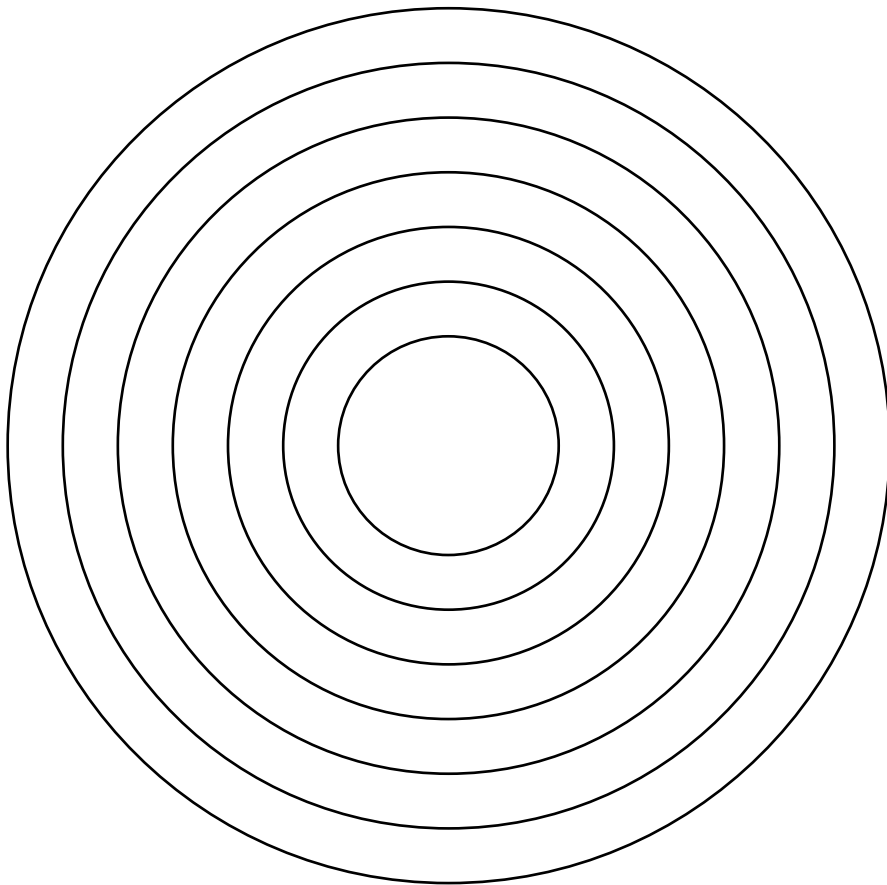
Kopernikus fandt ud af det, fordi han skulle måle årets og månedernes længde præcist.

Det var en opgave, han havde fået af Paven, for at fastlægge påsken.

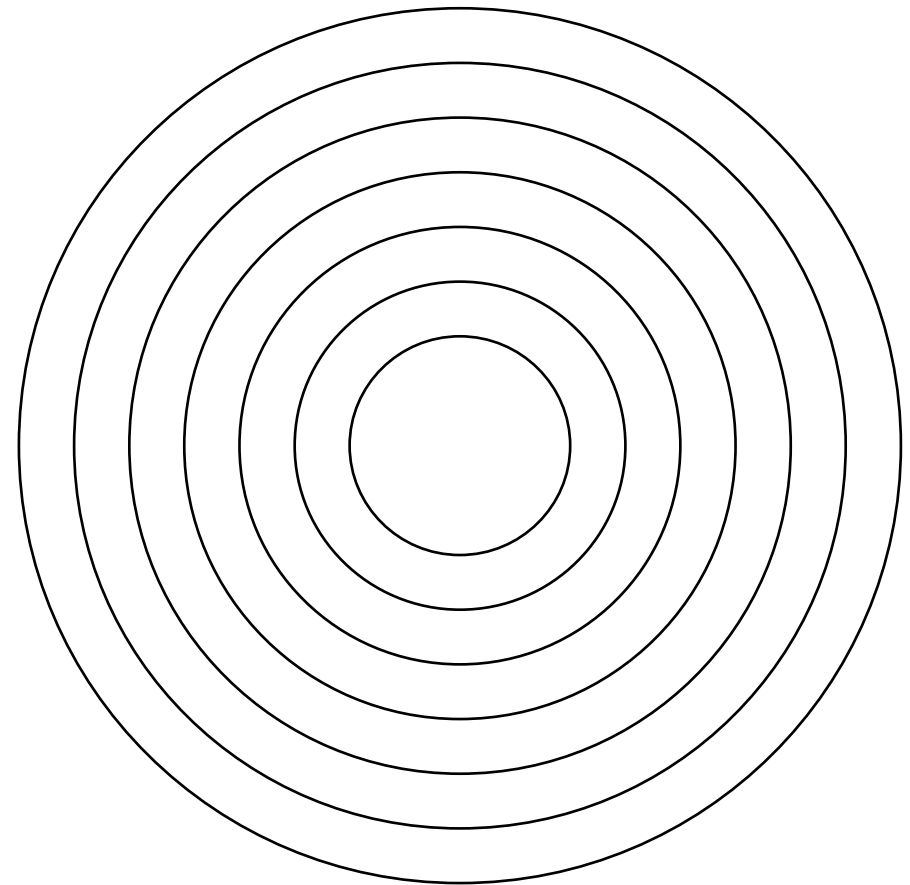

VERDENSBILLEDE

Herunder skal du prøve at tegne solsystemet,
som det ser ud i dag, og som man troede, det så ud før Kopernikus' opdagelse.
(På næste side kan du se en liste over planeterne)

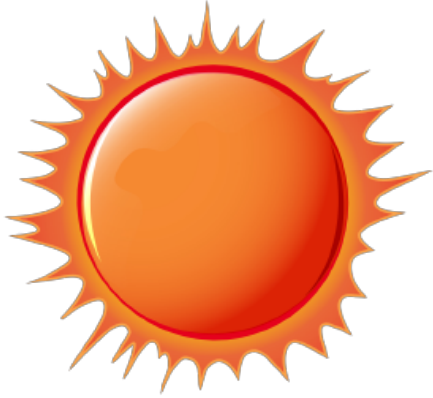

I dag

Før Renæssancen

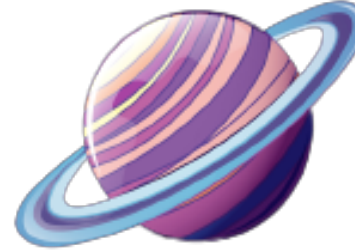
VERDENSBILEDE

Solen

Venus

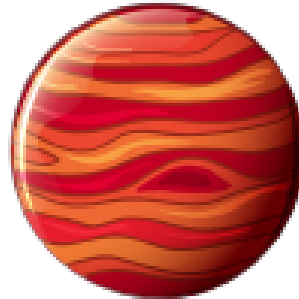
Saturn

Merkur

Månen

Jupiter

Mars

Jorden

Hvad var den største forskel på de to verdensbilleder?

DANMARK

Renæssancen opstod i Sydeuropa og spredte sig op igennem Europa. Den type renæssance, der endelig nåede til Danmark, var den nederlandske renæssance. Nederlandene er området ved Holland. Renæssancen spredte sig fra by til by. Man siger, at renæssancen nåede til Danmark omkring 1550.

Hvilke danske byer tror du har været centrale i renæssancen?

I Danmark boede 80% af befolkningen stadig på landet under renæssancen. Da renæssancen var et fænomen, som opstod i byerne, må vi forstå, at det var en lille andel af befolkningen, som var en del af renæssancen.

Samfundet var opdelt med bønderne nederst, ovenover dem var borgerne, så adelen og øverst kongen. Kongen var leder for både landet og kirken.

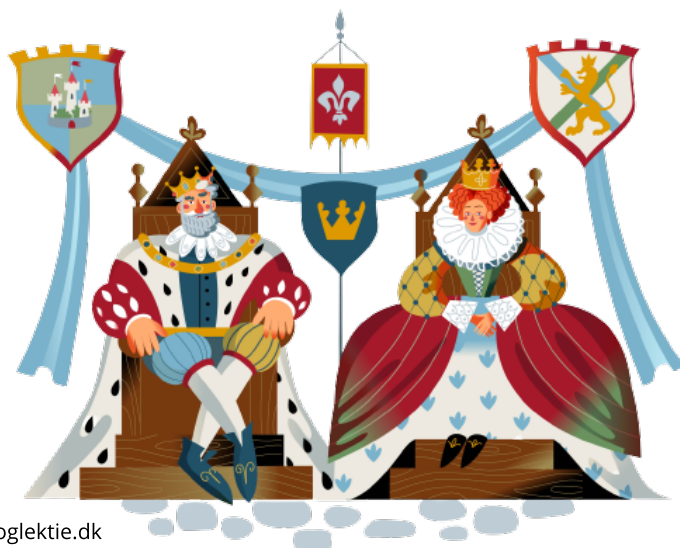
SAMFUND, KONGER OG ADELIGE

Samfundet i Danmark før reformationen var meget opdelt mellem rig og fattig. Kirken og adelen ejede meget jord og mange ejendomme. Kirken skulle ikke betale skat, men opkrævede skatter fra folket. Derfor var de meget rige.

Adelen var også fritaget for at betale skat. Til gengæld skulle de være til tjeneste for kongen, hvis der opstod krig.

Kirkens folk og adelen sad i dét, man kaldte rigsrådet. Rigsrådet var det råd, som rådgav kongen. På den måde var det faktisk kirken og adelen, som havde mest magt i Danmark – også mere magt end kongen.

Kongen ville gerne se magtfuld ud. Det blev derfor moderne at få malet portrætter af sig selv. Det var en ny ting, som også kom sammen med renæssancen. Folket og samfundet begyndte også at forvente, at kongen og adelige var kloge. Man forventede, at de havde en god og fin uddannelse.

CHRISTIAN D. 4.

I denne periode nåede flere forskellige konger at regere i Danmark. Faktisk var der fire forskellige konger i løbet af renæssancen i Danmark.

Kongerne er kendt for forskellige ting. Christian d. 3. var konge af Danmark fra 1534 - 1559. Han var protestant. Det betyder, at han var enig i Luthers tanker og ønskede reformation i Danmark. Det var også under hans regeringstid, at reformationen skete i Danmark i 1536.

Efter Christian d. 3. blev hans søn, Frederik d. 2., konge. Efter Frederik d. 2. blev Christian d. 4. konge. Det var nemlig sådan, at Danmarks trone nu gik i arv fra far til søn. Man skulle ikke længere slås om tronen.

Christian d. 4. kender vi som den store byggekonge. Han fik bygget mange store bygningsværker i Danmark.

Det særlige ved hans bygningsværker er, at stilen er tydelig renæssance-stil.

BYGGESTIL OG ARKITEKTUR

Nogle af tegnene, på at renæssancen var kommet til Danmark, sås netop på bygningerne. Der blev bygget store og flotte slotte i den nye byggestil. Slottene var pæne, men ikke særlig praktiske i f.eks. krig.

Alle de nye bygninger i renæssancen skulle vise storhed, rigdom og pragt. Man ville gerne se magtfulde ud. Det samme var faktisk gældende for våben. De skulle se flotte og mægtige ud - men de var ikke praktiske i krig.

I Danmark var man inspireret af den hollandske byggestil. Det var også fra de hollandske storbyer, at renæssancen spredte sig til Danmark.

Noget af det, som kendetegner byggestilen i renæssancen var: Røde og gule mursten, kobbertage med spir, meget udsmykkede og pyntede facader. De almindelige byhuse var ofte bindingsværkshuse.

Disse renæssance-træk ses tydeligt på nogle af Christian d. 4.s byggerier. Prøv bare at se på byggerier som Rosenborg slot, Børsen og Holmens kirke.

BYGGESTIL OG ARKITEKTUR

Tegn en renæssance-bygning. Du bestemmer selv, hvilken slags.

Du kan finde inspiration på forrige side, samt på billederne i hæftet.

RENÆSSANCENS MENNESKESYN

De mennesker, som boede i byerne i renæssancen, tørstede efter ny viden. De ville løsrive sig fra de gamle middelalder tanker og begynde at tænke selv. Det var centralt i renæssancens menneskesyn.

I renæssancen præsenteres vi for humanismen. Humanismen er en betegnelse for de tanker, som sætter mennesket i centrum. I renæssancen startede ideerne om, at mennesket er unikt i sig selv. De var stadig kristne i renæssancen, men de mente, at man skulle bruge de evner, som Gud havde givet én. Det kunne være evnen til at tænke selv.

Reformationen gav mulighed for gudstjeneste og bibel-læsning på eget sprog.

På den måde kunne man selv skabe en forståelse for sin tro.

Når vi taler om menneskesyn, taler vi om menneskets værdi og plads i verden. Det handler om den måde, vi ser livet på.

RENÆSSANCENS MENNESKESYN

Hvilket menneskesyn, mener du, vi har i dag?

Fylder religion lige så meget i vores liv i dag?

Oplever du nogle gange, at dit menneskesyn er anderledes end andres? Hvordan?

REFORMATION

Den katolske kirke og paven havde i mange hundrede år haft enorm stor magt. Helt tilbage i 1095 havde kirkens leder, Pave Urban 2., bedt alle kristne konger i Europa om at gå i krig. Han bad dem om at erobre den hellige by Jerusalem tilbage fra muslimerne. Kongerne gjorde præcis, som Paven sagde - så stor var hans magt nemlig.

Kirken og præsterne havde stor indflydelse og magt over det almindelige menneske. Hver søndag var man en del af fællesskabet i kirken, hvor præsten fortalte, hvordan man skulle leve sit liv og om den kristne tro. Folk kunne ikke sige præsten imod. Hvis man sagde præsten imod, var det ligesom at sige Gud imod.

I Danmark ser vi reformationen i 1536 som starten på renæssancen her i landet. De nye tanker havde bevæget sig op gennem Europa via de store byer. Derudover fandtes der billede-trykkerier og bog-trykkerier, som gjorde, at man hurtigt kunne formidle viden.

REFORMATION

Den katolske kirke havde vidensmonopol i tiden omkring renæssancen. Monopol betyder, at man har eneret på noget. Det var altså kun den katolske kirke, som oplyste folket. Derfor var det også kirken, der bestemte, hvad folk skulle vide.

Det var noget af det, man ønskede at ændre i renæssancen. Mennesket ønskede at tænke selv, vide selv og opdage selv. Vi skal dog huske på, at det var i byerne, at disse tanker blomstrede. Det var kun de lærde og folk i byerne, som oplevede en renæssance-tid.

Når vi taler om store begivenheder eller ændringer i historien, taler vi ofte om, at nogen eller noget fører til en konsekvens. Vi taler om kausalitet - altså dét, at der er en sammenhæng mellem årsager og den virkning, det fører til.

Nogle gange kan vi glemme, at der skal flere årsager til, at noget bestemt sker. Vi kan komme til at fokusere bare på én årsag.

KAUSALITETS-ØVELSE

Du skal herunder placere årsagerne til, at "Reformationen skete, da den gjorde...", i rækkefølge efter, hvilken DU mener er vigtigst.

Årsager:

Martin Luther og hans virke

Teknologien - Bogtrykkerkunsten

Mennesket flytter til byen

Humanismen

Utilfredshed med den katolske kirkes
vidensmonopol

"Reformationen skete, da den
gjorde..."

Årsager:

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

KAUSALITETS-ØVELSE

"Reformationen skete da den
gjorde..."

Begrund herunder, hvorfor du har lavet rækkefølgen, som du har.

HVORFOR REFORMATION NU?

Alle årsagerne fra opgaven på de forrige sider, har spillet en rolle i forhold til reformationen.

Når vi taler om reformationen, kan vi have en tendens til at give Martin Luther hele æren. Han var vigtig for, at reformationen skete, da den gjorde, men han var ikke ene om det.

Der var mange andre årsager. Martin Luthers teser og nye ideer var centrale for de tanker, der blev spredt. Bogtrykkerierne var vigtige i forhold til kopiering og produktion af viden, som kunne deles ud.

Den udvikling, der skete, da folk flyttede til byerne og samtidig fik nok af den katolske kirkes vidensmonopol, gav gode forhold for en ændring. Folket i byerne søgte efter mere viden og nye tanker omkring mennesket. Vi må gå ud fra, at de så mening i humanismens tanker om, at mennesket er unikt og enestående i sig selv.

MARTIN LUTHER

Martin Luther er dén, vi ofte tænker på og nævner, når vi taler om reformationen.

Martin Luther var en tysk mand, som blev født i 1483 i byen Eisleben i Tyskland. Som barn gik han på Latinskolen og senere på universitetet.

I 1505 stoppede han på universitetet og blev munk. Han havde nemlig været ude for et voldsomt tordenvejr, hvor han lovede Gud at blive munk, hvis han overlevede.

Senere begyndte han at læse til præst. Luther havde en anden mening om kristendommen end den katolske kirke havde.

Dengang Luther levede, var det nemlig den katolske kirke, som var kirke i Europa. Den katolske kirke havde meget magt og mange penge. De fik bl.a. deres penge fra salg af aflad. Det var et stykke papir, man kunne købe af kirken, for at komme i himlen når man døde. Luther mente ikke, at det var rigtigt ifølge biblen. Han mente, at det var noget, den katolske kirke havde fundet på for at tjene penge.

MARTIN LUTHER

Derfor gjorde han oprør mod den katolske kirke. Det betyder, at han ønskede at ændre og fortælle folk om den kristendom, som han selv troede på.

Martin Luthers uenighed med den katolske kirke førte til udgivelsen af de 95 teser. De 95 teser var en række udsagn, som Martin Luther havde skrevet om afladshandel.

Egentlig ville Luther ikke bryde med den katolske kirke, men han ville gerne starte en debat. Debatten skulle sikre, at der kom ændringer, så det var den rigtige kristendom, man lærte i kirken.

Historier fortæller, at Luther selv bankede papirerne med de 95 teser op på kirkendøren i Wittenberg
d. 30. oktober 1517
- dét er der dog ikke helt sikkerhed omkring!

MARTIN LUTHER

Med udgivelsen af de 95 teser blev Luther hurtigt et kendt navn også uden for Tyskland.

Teserne var i første omgang trykt på latin. Flere og flere fik interesse for teserne, så de blev oversat til tysk og udsendt, så folk kunne læse dem. På den måde blev teserne en del af den bevægelse, vi kalder reformationen.

Det var ikke altid nemt for Luther. Han blev flere gange både truet og forhørt af den katolske kirke.

Luther mente, at Biblen var Guds tale til folket. Derfor skulle alle også have mulighed for at læse den. Luther oversatte derfor den latinske bibel til tysk.

Tænk kort over de sider du har læst om Martin Luther.

Skriv 3 ting ned, som du har lært
(og kan huske uden at bladre tilbage).

1. _____

2. _____

3. _____

DEN VARME STOL

Forestil dig, at du og din klasse havde besøg af Martin Luther. Hvad ville du spørge ham om?

I denne opgave er Martin Luther i den varme stol.

Skriv alle de spørgsmål ned, som du vil stille ham.

(Du kan evt. bytte med din sidemakker, og se om I kan finde svarene)

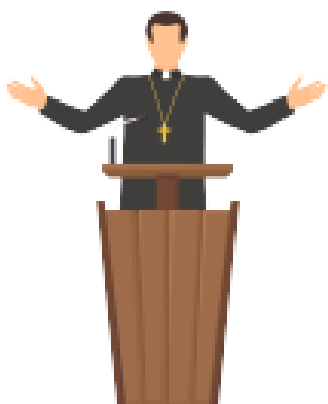

LUTHERS KATEKISMUS

I år 1528 rejste Luther rundt og besøgte områderne omkring Wittenberg. På sin rejse blev han overrasket over, at mange mennesker ikke kendte Fadervor eller Trosbekendelsen. Derfor skrev han i 1529 den lille katekismus. Det var en letforståelig lærebog om den kristne tro. Den har været en del af kristendomsundervisningen i 300 år. Man øvede og trænede for at lære den udenad.

Den lille katekismus er skrevet til kristendoms-undervisning i hjemmet. Senere blev den brugt til undervisning af børn og unge. Den store katekismus er skrevet til præster.

Luthers lille katekismus gennemgår de områder i den kristne tro, som Luther finder centrale. Derfor gennemgås de 10 bud, troen, fadervor, sakramenterne og bønnerne. Sakramenter betyder hellig handling.

LUTHERS KATEKISMUS

Vi skal nu have trænet dine evner til at lære udenad.

Herunder kan du se et udpluk af de 10 bud.

Læs dem og øv dem.

Når du er klar, skal du skrive dem på næste side,
uden at kigge på den oprindelige tekst.

Du må ikke have andre guder end mig.

Du skal holde hviledagen hellig.

Du skal ære din far og din mor.

Du må ikke stjæle.

Du må ikke sige falsk vidnesbyrd om din næste.

Kilde til de ti bud: www.kristendom.dk

UDENADSLÆRE...

Herunder kan du skrive teksten,
så godt som du kan huske den.

MINDER OM HISTORIEN

Når vi bevæger os ud, møder vi sommetider statuer og monumenter, som skal minde os om historien.

Forestil dig, at du skal lave et monument til minde om Luther og reformationen.
Hvordan skulle det se ud? Hvad skulle der stå?
Tegn herunder!

SYND OG STRAF

Efter reformationen blev straffene for ulovlige handlinger endnu strammere. Tyveri kunne f.eks. straffes med dødsstraf. Det var dog kun i værste tilfælde. I de fleste tilfælde fik man bare hugget nogle fingre af. Så kunne man også skræmme andre mod at stjæle.

Martin Luther var én af dem, som mente, at strengere straffe skulle være med til at få styr på folket.

Heksetro og hekseforfølgelser skete i Danmark, men først efter reformationen. Hekse var også ulovlige før reformationen, men man havde ikke en rigtig straf for det. Man blev kun straffet som heks, hvis man havde gjort skade på nogen.

At leve som heks var en synd. De kvinder, som blev anklaget for at være heks, var ofte fattige kvinder. Man mente de havde magiske kræfter og tilbad djævlén. Straffen for at være heks var døden. De blev brændt levende på et bål.

Den første hekseafbrænding i Danmark var i 1540, og den sidste i 1693. I Danmark blev omkring 1000 "hekse" brændt og i hele Europa var det ca. 50.000.

NYHEDSUDSENDELSE

Du skal lave en nyhedsudsendelse om tiden omkring renæssance og reformation.

Hvilke historier skulle nyhedsudsendelsen omhandle? Vælg min. 3 historier.

Hvem ville du interviewe i din udsendelse?

Begrund dine valg!

(Opgaven kan evt. løses digitalt enten ved videooptagelser eller lydoptagelser)

NYHEDSUDSENDELSE

